

Despre numărul maghiarilor din Transilvania

Poate fi autentic ceea ce nu e exact?

Poate fi exact ceea ce nu e lipsit de echivoc?

Varianta revăzută a studiului apărut în nr.8/1994 al publicației Tiszatáj.

Traducere de Skultéty Sándor

În: Fizionomia etnică și confesională fluctuantă a regiunii Carpato-balcanice și a Transilvaniei. Odorheiu Secuiesc, Asociația Culturală Haáz Rezső, 1996. pp. 45–81. (Caiete Muzeale nr. 14.)

Au trecut aproape doi ani de când au văzut lumina zilei rezultatele preliminare ale recensământului populației din anul 1992. Am putut afla din acestea că pe întregul teritoriu al țării au fost înregistrați 1 milion 620 de mii de locuitori de naționalitate maghiară. Dintre aceștia, aproximativ 1 milion 600 de mii trăiesc în Transilvania, în accepția mai largă a acesteia. Avînd în vedere că dispunem așadar de date relativ recente pe această temă, se poate, pe bună dreptate, ridica întrebarea cum se justifică un studiu cu titlul de mai sus. Mai are vreun rost tratarea unei probleme care, în esență, se bazează pe material factual? După o așteptare mărită însă, primele rezultate parțiale, în mod vizibil, nu sînt de natură să-i satisfacă pe cei interesați. Specialiștii sînt decepționați pentru că datele aduse la cunoștință sînt de o jumătate de pagină și „lacunare” (n-au fost publicate, de pildă, cifrele referitoare la apartenența pe baza limbii materne). Cifrele publicate contrazic, pe de altă parte, părerile curente „în circulație” la nivelul publicului larg în ce privește proporțiile populației maghiare din România. Și, cînd spunem acest lucru, nu ne referim doar la dimensiunile ei statistice. Publicarea ca atare a datelor recensământului populației începe să erodeze o imagine cu încărcătură metaforică pusă în circulație de Károly Kós în *Kiáltó Szó*,¹ și anume a unei populații maghiare transilvănene de două milioane de care „trebuie de-a pururi să țină seama cel care și-a extins suveranitatea asupra sa”. În ordine logică, e necesar ca, pornind de la această metaforă, fie să declarăm că statistica oficială e falsă, fie să luăm pur și simplu act de faptul că, după plecarea evreilor și a germanilor, în Transilvania și România nici maghiarii nu mai au nici un viitor.² Nu e de mirare că mulți își reprezintă populația maghiară din România ca pe o „populație fictivă”, care nu evoluează conform unor condiții demografice autentice, ci ascultă de legitățile, independente de spațiu și timp, ale unui model demografic utopic.

Ingrat lucru ca – revenind de pe tărîmul ideologiei la cel al statisticii – să pui față în față utopia și realitatea. Asta nu înseamnă însă neapărat validarea recensămintelor din România. Căci creditul acestora pare îndoielnic; să ne gîndim doar la ecoul pe care l-au avut în presă anomaliile constatate în ce privește înregistrarea datelor, în anul 1992. Deși e greu de hotărît ce anume a suferit o politizare: recensămîntul de acum sau părerile care se exprimă despre el – e incontestabil faptul isteriei politice care exercită o influență inevitabilă asupra rezultatelor. Pare așadar îndreptățită – dincolo de toate atitudinile pătinoare de ambele tendințe – formularea unor ipoteze alternative, în scopul evaluării mai realiste a materialului factual ce ne stă la dispoziție.

În cele ce urmează, doresc să schițez și eu o astfel de ipoteză, anticipînd că scopul meu nu e să dovedesc cu orice preț așa-zisele „măsluiri” din cadrul recensămintelor din România, ci să formulez – fără pretenții ideologice – exigențele legate de rezultatele definitive ale recensământului încheiat nu de mult. În acest scop, voi urmări mai întîi evoluția (posibilă) a valorile demografice ale populației maghiare prin compararea sporului natural ipotetic al acestei populații cu migrările înspre exterior ale acesteia. Confruntînd rezultatul astfel obținut cu valorile demografice preliminare ale recensământului al populației, voi analiza pe rînd aspectele ce permit prezentare nuanțată a situației generale a populației aparținînd naționalităților. Deocamdată, nu caut să explic diferențele dintre valorile demografice ipotetice și cele reale ale populației aparținînd naționalităților. Acest lucru va fi posibil – doar o dată cu analiza critică de fond a recensământului – doar după ce vom fi în posesia rezultatelor definitive, ce vor cuprinde toate elementele de analizat. Aliniindu-mă practicii specialiștilor autohtoni,

dintre recensămintele de după cel de-al doilea război mondial voi porni de la cel din 1956, cu toate că nici acesta nu poate fi considerat fără cusur. Pe această bază, în scopul limitării sferei factorilor de incertitudine, îmi voi schița presupuzițiile pornind nu de la creșterea populației maghiare la nivelul întregii României, ci doar de la populația maghiară intracarpatică (în cele ce urmează: din Transilvania).

Sporul natural al populației maghiare din Transilvania între 1956 și 1992

Îl citez mai întâi pe István Semlyén: „Cînd vorbim de chestiuni de demografie, nu ne putem gândi în termeni de ecuații simple, cu una sau două necunoscute. Comportamentul demografic depinde de coacțiunea și interacțiunea a nenumărați factori, printre aceștia cei de natură economică și materială jucînd un rol la fel de important ca și factorii culturali și cei de natură cutumiară, în timp ce factorii de psihologie a maselor au un rol aproape la fel de mare ca al prevederilor legale. Tocmai de aceea, *stabilirea unor ecuații demografice simpliste nu conduce decît la un impas* (subl. noastră – Á.E.V.). Poate că cel mai corect este să gîndim în termeni de aporeme demografice și să nu ne apucăm de rezolvarea lor pînă nu studiem cum se cuvine unele caracteristici ale naționalității noastre, inclusiv cazurile iregulare de mobilitate a acesteia, legăturile interpersonale ale diasporei interetnice, frecvența eterogenității alegerii partenerilor de viață și multe altele.”³ Publicistul transilvănean, cu merite deloc neglijabile în domeniul cercetărilor demografice, care în trecutul apropiat – depășind greutățile întîmpinate în privința accesului la date nepublicate de către cei din afara sferei autorității – a făcut poate cel mai mult în domeniul studierii demografiei la nivelul populației maghiare din România, se pare că a știut cu precizie ce înseamnă truda ingrată cu *aporemele*: în locul abordării statistice a manifestărilor ce îmbrățișează toate aspectele existenței naționalității – să migălești cu problema lipsei datelor. Ne putem da seama de importanța avertismentelor sale izvorîte din scrupulozitatea omului de știință, mai ales cînd, încă de la primul pas, ne lovim de obstacole aproape insurmontabile.

Anume, nu avem la dispoziție, de la cel de-al doilea război mondial, *o statistică demografică oficială cu privire la mișcarea naturală a naționalităților*. În privința sporului natural al populației maghiare, se obișnuiește, în general, să se considere drept punct de referință indicatorul mediu la nivelul Transilvaniei; mai mult, după unele păreri, sporul populației maghiare din România se mișcă exact în zona valorică a mediilor pe țară.⁴ Reprezentanții acestei din urmă opinii se bazează mai ales pe valorile creșterii demografice naturale, superioare mediei pe țară, din două județe secuiești (Harghita și Covasna), cu populație preponderent maghiară, respectiv din județele Mureș și Satu Mare, locuite într-o proporție însemnată și de maghiari și care prezintă valori comparabile mediei pe țară. Generalizările unilaterale și excesive, ce șterg, la nivel de țară, diferențierile – și cu nuanțe etnice – în ce privește creșterea inegală a populației trebuie privite ca neîntemeiate, deoarece se poate demonstra că în Transilvania valorile sporului natural au fost, de la începutul secolului, tot timpul mai scăzute decît în Vechiul Regat. Ocultarea la nivelul Transilvaniei a coeficienților de creștere naturală a populației românești și a celei maghiare e mai puțin contestabilă, deoarece acestea au fost într-adevăr, între cele două războaie mondiale, în general, similare. Trebuie să ținem seamă însă, că și în Transilvania, pe baza unor date parțial publicate cu privire la naționalități de posibilitatea unor decalări în favoarea populației românești. În 1966, de pildă, rata brută de natalitate la nivelul întregii țări a fost de 14,3 la mie, în Transilvania de 13,9 la mie, în timp ce proporția numerică a nașterilor de copii vii în rîndurile femeilor maghiare a fost, și într-un caz, și în celălalt, de 12,8 la mie.⁵ Aceeași valoare în cazul românilor (proiectînd datele anului 1965, ca singurele comunicate în mod oficial pînă azi, asupra rezultatelor recensămîntului din 1966) a oscilat, atît la nivelul întregii țări, cît și al Transilvaniei, între 14,7 și 14,8 la mie.⁶ O tendință asemănătoare se poate presupune și între 1966–1977, cînd proporția numerică brută a nașterilor de copii vii în familiile maghiare a fost, în medie anuală, de 18,4 la mie, în comparație cu valorile de 20,8 la mie la nivelul țării și 19,4 la mie în Transilvania.⁷

Tabelul 1.
Numărul nașterilor de copii vii, 1966–1976
(La mia de locuitori)

Anul	Naționalitate maghiară	Media pe țară	Media pe Transilvania	Dif.dintre media pe țară	Dif. dintre media pe Transilvania
1966	12,8	14,3	13,9	1,5	1,1
1967	21,2	27,4	23,5	6,2	2,3
1968	22,9	26,7	23,7	3,8	0,8
1969	21,4	23,3	21,6	1,9	0,2
1970	19,8	21,1	20,1	1,3	0,3
1971	17,9	19,5	18,6	1,6	0,7
1972	17,4	18,8	18,1	1,4	0,7
1973	16,6	18,2	17,8	1,6	1,2
1974	18,0	20,3	19,5	2,3	1,5
1975	17,3	19,7	18,8	2,4	1,5
1976	17,1	19,5	18,6	2,4	1,5
Media	18,4	20,8	19,4	2,4	1,0

Putem menționa, de asemenea, că, după unele informații mai recente, cu ocazia recensământului din 1977, în grupa de vîrstă de 50–54 ani femei, așadar la cele cu perioada de fertilitate încheiată, numărul mediu de copii la femeile românce a fost de 2,4, iar la cele maghiare de 2,2. Această din urmă valoare e similară cu așa-numitul coeficient de reproducere simplă necesar menținerii la același nivel a populației, adică populația maghiară atunci nu mai era capabilă – într-o perspectivă mai lungă – decît la propria sa „reproducere”.⁸

Date privitoare la mortalitatea în rîndurile naționalităților n-au fost date publicității. Între 1966–1977, indicilor brui ai nașterilor de copii vii și sporului de 4,8 la mie la nivelul naționalității maghiare i-ar corespunde, printr-o simplă socoteală aritmetică, un coeficient de mortalitate de 13,5 la mie. (În aceeași perioadă, media pe țară a acestora a fost de 9,4, iar în Transilvania de 10,2 la mie.) Acest rezultat – mai ales datorită inexactității datelor privitoare la naționalități care au stat la baza calculului – nu-l putem accepta ca real. Se poate însă presupune, pe bună dreptate, că la coeficienții de natalitate aflați sub medie ai populației maghiare contribuie indicii de mortalitate apropiați de medie sau poate chiar superiori acesteia. Din datele mișcării naturale a populației din perioada 1966–1985 (tabelul 2) reiese că rata mortalității în județele Harghita și Covasna nu rămîne mult în urma mediei din Transilvania (după 1977, situația e asemănătoare și în județul Mureș); în unele județe locuite într-o proporție însemnată de maghiari ca Sălaj, Satu Mare, Bihor, Timiș și Arad, această rată e superioară valorii medii din Transilvania.

Indicii de mortalitate, mai favorabili decît media, ai județelor Maramureș, Cluj și Brașov, cu o populație maghiară de asemenea considerabilă, ar fi de-acum riscant să fie generalizați la populația maghiară care trăiește aici. Această sferă de probleme se află, printre altele, în corelație cu mobilitatea în teritoriu și cu urbanizarea. Se știe că proporția populației maghiare ce locuia la oraș era mai mare în trecut decît media pe regiune, iar sporul natural al populației stabilite de mai mult timp la oraș e de obicei mai scăzut. Simplificînd mult lucrurile, această tendință se poate caracteriza aproximativ în felul următor: mediul urban influențează natalitatea în sensul moderării acesteia, iar scăderea numărului de nașteri conduce la îmbătrînirea demografică a populației și, o dată cu trecerea unei anumite perioade de timp, aceasta atrage după sine în mod necesar un coeficient de mortalitate mai ridicat. În perioada „cele de a doua urbanizări”, bazată pe industrializarea forțată, aflusul înspre oraș a grupelor de vîrstă mai fertile și mobile a întîrziat pînă la un punct acest proces. „Ruralizarea” în acest sens a populației urbane – cu excepția ținutului secuiesc – se datorește însă în cea mai mare măsură populației românești, care a început să se stabilească la oraș într-o proporție din ce în ce mai mare. Pe deasupra, populația românească din Transilvania – în comparație cu populația maghiară de aici – a avut și rezerve „din afară”. Așa cum a arătat în mai multe rînduri István Semlyén, țara poate fi împărțită din punct de vedere al natalității în două părți: zona sud-vestic – sudică, cu o fertilitate mai

scăzută, și cea estică – nord-estică, ce a rămas pînă în zilele noastre tradițional fertilă. (Această zonă cuprinde județele Maramureș, Satu Mare, Bistrița-Năsăud, Harghita și Covasna și, de asemenea, Moldova și județul Tulcea, limitrof acesteia, la nivelul Transilvaniei așadar ținuturi în proporție de 60% cu populație românească, și în ansamblu regiunile precumpănitor din afara arcului carpatic.) Din punct de vedere demografic, întreaga țară trăiește din surplusul de populație al regiunii răsăritene. Abordînd problematica rezervelor de populație și evaluînd repartizarea în teritoriu a acestora, se poate constata că scăderea sporului natural al populației maghiare tradițional urbane n-a putut fi contracarată decît într-o mică măsură de mutarea la oraș din zonele de atracție din jurul orașelor, respectiv de „roirea” din ținuturile secuiești a populației proporțional rărite o dată cu creșterea distanțelor geografice. Față de aceasta, la populația românească, ce cunoaște un nou și rapid fenomen de urbanizare – chiar și în partea de sud a Transilvaniei, caracterizată, de altfel, de coeficienți de reproducție scăzuți – multă vreme a predominat fertilitatea ridicată a populației mutate aici în masă (într-un număr important din „Regat”). Populația maghiară din orașele mai mari va pierde acest avantaj demografic vremelnic „din cauza urbanizării mai vechi, a numărului mai mic al maghiarilor mutați la oraș și a integrării mai rapide a acestora în etnosul maghiar urban”.⁹ Am mai putea avea în vedere și cîteva cercetări demografice și sociologice individuale făcute în anii '70 (în zone cu populație maghiară răzleată, în cătune, în cartiere urbane), care vin de asemenea în sprijinul tezei referitoare la sporul mai scăzut al populației maghiare.¹⁰ Pe baza tuturor acestor aspecte, nu e o prudență de prisos să considerăm coeficienții de spor natural al populației maghiare din Transilvania ca avînd – pe baza deosebirii ce se constată în privința coeficienților de natalitate, diminuată cu cel puțin o miime – o valoare mai scăzută decît cea existentă în această zonă.

Tabelul 2.
Coeficienții ai mișcării naturale a populației din Transilvania, 1966–1985
(La mia de locuitori, medie anuală)

Județul	1966–1976			1977–1985		
	Spor natural	Născuți vii	Mortalitate	Spor natural	Născuți vii	Mortalitate
Alba	9,7	20,1	10,4	6,1	17,0	10,9
Arad	1,8	15,0	13,2	-1,9	12,3	14,2
Bihor	7,8	18,9	11,1	3,8	16,0	12,2
Bistrița-Năsăud	14,1	23,9	9,8	11,9	21,5	9,6
Brașov	10,3	18,2	7,9	7,5	15,3	7,8
Caraș-Severin	3,8	15,7	11,9	2,1	14,2	12,1
Cluj	9,8	18,9	9,1	5,6	15,6	10,0
Covasna	10,7	20,8	10,1	9,1	19,5	10,4
Harghita	11,8	21,7	9,9	8,5	18,5	10,0
Hunedoara	9,7	19,3	9,6	5,1	15,2	10,1
Maramureș	13,9	23,0	9,1	10,7	20,1	9,4
Mureș	11,9	21,1	9,2	6,8	17,0	10,2
Satu Mare	11,8	22,1	10,3	7,8	18,9	11,1
Sălaj	10,6	21,6	11,0	6,3	18,3	12,0
Sibiu	11,8	21,1	9,3	8,1	17,4	9,3
Timiș	3,3	15,1	11,8	1,0	12,8	11,8
Transilvania	9,2	19,4	10,2	5,7	16,4	10,7
Media pe țară	11,4	20,8	9,4	7,0	17,1	10,1

Sporul natural în Transilvania se poate urmări continuu între 1956 și 1985: sursele referitoare la acest aspect înregistrează o creștere de 7,7 la sută între 1956 și 1966, de 10,7 la sută între 1966 și 1977 și de 5 la sută între 1977 și 1985. Raportîndu-l la media proporțională a rezultatelor finale în unele perioade, acesta corespunde unui ritm anual de creștere 7,5, 9,2, respectiv 5,7 la mie. În 1989, această valoare a fost de doar 4,2 la mie, pentru ca în 1991 să nu atingă nici jumătate din această valoare. Creșterea populației maghiare din Transilvania se poate aprecia, conform celor de mai sus (diminuînd coeficienții în mod ipotetic cu 1 miime) și dacă urmărim în același timp valorile referitoare la naționalitate și limba maternă, că a fost de 105–110 mii între 1956 și 1966, de 155–160 de mii între 1966 și 1977 și de 75–80 de mii între 1977 și 1985 și, în continuare, de 25–30 de mii,

adică, în total de 360–380 de mii de persoane. Aceleași cifre, fără diminuarea cu 1 miime a coeficientului mediu, se situează în jurul valorii de 435–450 de mii.

Tabelul 3. Sporul natural al populației în Transilvania, 1956–1991

Perioadă*	În cifre absolute (mii pers.)	Ritmul mediu anual de creștere (în miimi)	Sporul natural prezumat al populației maghiare** (în mii pers.)	
			Naționalitate	Limba maternă
1956–1965	481,5	7,5	105,0	110,0
1966–1976	715,5	9,2	155,0	160,0
1977–1985	374,4	5,7	75,0	80,0
1985–1991	175,0	3,5	25,0	30,0
Total	1746,4	7,0	360,0	380,0

* Între 1 ianuarie 1956, 1 ianuarie 1966, 1 ianuarie 1977, 1 iulie 1985, 1 ianuarie 1992

** Pe baza coeficienților scăzuți cu o miime

Numărul locuitorilor de naționalitate maghiară a fost în 1956 de 1 milion 558 de mii, iar a celor *cu limba maternă maghiară* de 1 milion 616 mii. Numărul maghiarilor din Transilvania așadar – în condiții optime – ar fi trebuit să atingă, la data recensământului populației din 1992, pe baza criteriului „naționalitate”, *1 milion 920 de mii*, iar pe baza „limbii materne” *două milioane*.

Aceste valori teoretice n-ar suferi nici o modificare esențială dacă cifrele ar fi urmărite pe microregiuni (pe județe), iar folosirea ratelor diminuate contrabalansează într-o oarecare măsură denaturările inevitabile ale „ecuației demografice ce simplifică realitatea”. Ne lipsesc posibilitățile nuanțării în continuare a tendințelor mișcării naturale a populației ce se conturează din aceste cifre medii. (Date mai amănunțite privind structura populației maghiare în funcție de sex și vîrstă, stratificare socială, ocupații, mobilitate geografică și socială, nivel de cultură, de instruire școlară n-au fost date publicității pînă în prezent.) În mod firesc, chiar și o prognoză demografică dintre cele mai prudente își poate avea limitele ei, căci – conform celor spuse de István Semlyén – în ultimă instanță *comportamentul uman este imprevizibil*. Acest lucru e cît se poate de adevărat în privința apartenenței etnice. Trebuie să ne fie limpede că evoluția cifrelor privind naționalitatea și limba maternă e influențată într-o proporție însemnată de dinamica mai delicată a alegerii identității, ce nu poate fi cuantificată cu ajutorul metodelor mișcării naturale a populației. (În condițiile unei statistici ordonate privind naționalitățile, s-ar putea concluda asupra acestei dinamici a fenomenului de asimilare tocmai din diferențele ce există între cifrele calculate privind populația și rezultatele recensămintelor.) Un serios factor de incertitudine îl reprezintă faptul că în anii '70 aproape un sfert (circa 400 mii de persoane) din populația maghiară din Transilvania trăia deja răslețită într-o structură etnică – într-un mediu minoritar de natură să slăbească foarte mult sentimentul de apartenență națională – în care reprezenta doar 5–15 la sută din totalul populației.¹¹ Dintre factorii incuantificabili ai schimbării identității merită atenție faptul că sporește foarte mult numărul căsătoriilor mixte la nivelul populației teritorial și ocupațional mai mobile, ce părăsește mediul tradițional – populație a cărei proporție în cazul maghiarilor (pe baza scăderii numărului celor care trăiesc în mediul rural) a fost între 1966 și 1977 de unu și jumătate valoarea pe țară. Conform unei (pînă acum unice) informații făcute publice, 17,5 la sută dintre unguroaicele căsătorite în 1965 au luat soți de alte naționalități (15,1% români), iar 13,5 la sută dintre bărbații unguri și-au ales ca soții femei de alte naționalități (11,7 la sută românce).¹² Această relativă exogamie – independent de dezavantajele legate din capul locului de mediul majoritar – sporește, de asemenea, șansele schimbării etnicității, fenomen ce însoțește schimbul generațiilor. În sfîrșit – ca o tristă curiozitate –, trebuie să amintim de o devianță considerabilă din punct de vedere statistic. Într-o estimare care a fost făcută cunoscută nu de mult, în ultimii doisprezece ani 25 de mii de persoane și-au pus capăt zilelor în România. Aparțin „zonei negre” – unde numărul sinucigașilor la 100 de mii de locuitori e mai mare de 15 – exclusiv zonele transilvănene și, mai ales, teritoriile unde locuiesc maghiari, ca județele Covasna, Harghita, Bihor, Satu Mare sau Mureș.¹³

Părăsirea locurilor natale

Mobilitatea spațială și schimbarea domiciliului constituie manifestarea vizibilă – în înțelesul strict al cuvântului – a evoluției destinelor umane. Punerea în mișcare în proporții de masă a populației, fenomen care însoțește modernizarea socialistă, se știe că a avut ca rezultat un aflux masiv din „Regat” în Transilvania, mai ales în regiunile sudice ale acesteia. Pe de altă parte însă, se știe mai puțin că, în urma migrărilor de populație între diferite zone din țară, un număr însemnat de transilvăneni au ajuns în afara arcului carpatic. Conform statisticilor privind locul de naștere, în 1966 trăiau în Transilvania 397 de mii de persoane, iar în 1977, 533 de mii sosite de dincolo de Carpați. Dar nici numărul celor din „Regat” și care proveneau din Transilvania nu e mic: acesta a fost de 241 de mii în 1966, pentru ca în 1977 să ajungă la 290 de mii de persoane. Nu putem afirma că printre cei din „Regat” născuți în Transilvania maghiarii erau reprezentați proporțional cu numărul lor în ținuturile de baștină (după cum nu putem susține nici contrariul). În orice caz – chiar dacă mulți dintre ei au revenit acasă – trebuie să fi fost mai multe zeci de mii, cea mai mare parte răpîndiți dincolo de Carpați în epoca punerii dirijate în mișcare a unor mari grupuri de populație. Aceste zeci de mii pot diminua din capul locului cifrele privind sporul demografic prezumat al populației maghiare din Transilvania în perioada analizată.

Mult mai dramatică e însă pierderea suferită ca urmare a *emigrării în proporții de masă*, fenomen constatabil mai ales în ultimii cinci ani. Printre aceștia, îi putem aminti, în primul rînd, pe cei care, între iunie 1985 și 28 octombrie 1986, posesori ai unor pașapoarte românești valabile pentru întreaga lume, și-au părăsit patria după ce, nereținuți de grănicerii unguri, au tranzitat Austria, plecînd ilegal spre Occident. Conform unor date oficiale din acea perioadă ale autorităților austriece, 2.329 de cetățeni români au uzat de această posibilitate, alte surse – invocate de preferință – vorbind de 16 mii de persoane, dintre care 75 la sută unguri din Transilvania. În vara anului 1987, timp de cîteva luni mulți au încercat în același mod să treacă granița româno-iugoslavă.¹⁴

Majoritatea celor doritori să părăsească oficial țara și-au propus să se stabilească în Ungaria. Cu toate că despre fenomenul emigraționist din anii '70-'80 nu se poate deloc afirma că a cunoscut proporții de masă, din datele provenite de la purtătorul de cuvînt al guvernului ungar se poate deduce că numărul celor plecați din România și stabiliți în Ungaria sau al celor care prezentaseră cereri de stabilire definitivă se ridica, la sfîrșitul lui 1987, la 14 mii.¹⁵ Accelerarea ritmului emigrării e demonstrată de faptul că, între 1980 și 1989, dintre cele 22,5 mii de persoane plecate din România și stabilite în Ungaria, 18 mii au sosit între 1987 și 1989.¹⁶ Conform unei informații provenite de la Ministerul român de Interne, între 1990 și 1991 au plecat oficial din țară alți 18.534 de cetățeni de naționalitate maghiară.¹⁷ Pe baza acestor date parțiale, pare verosimilă afirmația – bazată de asemenea pe informații de la Ministerul român de Interne – directorului general al Comisiei centrale pentru recensămîntul populației, cu sediul în București, conform căreia în cincisprezece ani au părăsit definitiv România *mai mult de 60 de mii de unguri*. Această lămurire a fost dată ca răspuns la întrebarea corespondentului Agenției MTI în cadrul conferinței de presă de prezentare a datelor preliminare ale recensămîntului populației, adăugîndu-se că cifra reală poate fi mult mai mare; surse ungare, de pildă, menționează cel puțin 120 de mii de cetățeni români de naționalitate maghiară stabiliți în Ungaria.¹⁸ Această cifră, preluată și încetățenită, face trimitere la estimările – destul de incerte – care (în unele cazuri, prin repetate interferențe), pe lîngă persoanele emigrate, cuprind și persoanele care se află în Ungaria cu intenția stabilirii definitive, ca refugiat sau ca solicitant de azil ori doar temporar, ca muncitor sezonier sau ca turist, dar nu cu scopuri turistice. Ceea ce e sigur este că, potrivit evidenței Oficiului pentru Refugiați al Ministerului Ungar al Afacerilor Interne, între 1988–1991 organele locale ale oficiului și punctele de primire ale acestuia au înregistrat 51.682 de persoane sosite din România. Dintre acestea, cel puțin trei pînă la jumătatea lunii mai 1990 au trecut granița 60–70 de mii de refugiați – într-o proporție de 75–80 la sută de naționalitate maghiară – cea mai mare parte a acestora stabilindu-se de atunci în Ungaria.²⁰ Tot conform unei informații interne (de la Inspectoratul General al Poliției), în Ungaria trăiesc peste 70 de mii de imigranți legali; în majoritate, sînt de naționalitate maghiară, și în cea mai mare parte au sosit din România.²¹ În afară de aceștia – conform unei informații de la sfîrșitul trimestrului al III-lea al anului 1991 – 25.580 de cetățeni

români au primit autorizații de muncă în Ungaria.²² Să adăugăm că, potrivit estimărilor, în acea perioadă numărul persoanelor aflate ilegal în Ungaria era cel puțin dublu față de al celor aflați legal.²³

Opinia publică e modelată și de declarațiile unor personalități importante. István Kreczinger, președintele Organizației Ungare a Uniunii Mondiale Transilvănene, a estimat, în cadrul unei convorbiri, că numărul celor veniți din România și stabiliți în Ungaria cu începere din 1988 este de 100–120 de mii.²⁴ După opinia lui László Tókes, începînd cu schimbările din 1989, aproximativ 100 de mii de unguri „s-au grăbit să părăsească” România.²⁵ András Sütő, în lipsa unor informații exacte, nu abordează cifre concrete – subliniază în aceleași timp că apreciază ca o serioasă neglijență neconsemnarea celor care pleacă – dar își permite să afirme că *proporțiile actualei emigrări e cea mai mare de pînă acum*.²⁶ Dacă avem în vedere proporțiile deplasărilor de populație ce au urmat primului război mondial și, mai ales, primei schimbări a autorității statale, această afirmație pare frapantă și, cu toate acestea, nu putem spune că ar fi vorba doar de viziunea amplificată la dimensiuni apocaliptice ale unui cărturar îngrijorat – pe bună dreptate – de soarta poporului său. Pierderile numerice suferite de populația maghiară din Transilvania – mai ales dacă ne gîndim la urmările demografice imprevizibile ale emigrării – ar fi pentru moment într-adevăr greu de apreciat mai puțin sumbru. Formarea unei opinii obiective nu e îngreunată doar de caracterul fragmentar al informațiilor ce ne stau la dispoziție, ci și de faptul că știrile privitoare la „emigranți”, „refugiați” operează de cele mai multe ori cu cifre privitoare la mișcări migratorii ce acoperă perioade diferite, *au un caracter eterogen și se referă la tipuri distincte de astfel de mișcări*. Și, cum scopul acestui studiu este evaluarea rezultatelor recensămîntului, iar *recensămîntul* nu e altceva decît fixarea stării momentane a populației, permanent fluctuantă, în perspectiva cercetărilor viitoare, singurul scop pe care l-am urmărit prin enumerarea – nu neapărat convingătoare – a datelor de mai sus a fost de a circumscrie, măcar ca ordin de mărime, sfera celor care, datorită absenței lor în momentul respectiv, au putut să rămînă în afara operației de înregistrare la scară națională a populației, incluzîndu-i aici și pe cei care, o dată cu deschiderea granițelor, profitînd pe o durată mai mare de conjunctura migrărilor incontrollabile, au plecat din România, fără să-și propună însă să se stabilească definitiv în străinătate. Numărul acestora – comparînd rezultatele finale ale recensămîntului, evidența centrală a populației și statistica oficială privind emigrările – se poate aprecia la nivelul întregii țări la un sfert de milion.²⁷ Cei pripășiți în acest mod prin străinătăți – printre ei, în număr însemnat, maghiarii – nu figurează în nici o evidență, dar statistic lipsesc chiar și în situația cînd o bună parte au fost plecați în perioada recensămîntului doar ca „navetiști”, cu scopul de a lucra temporar pe undeva, ori din motive politice sau de altă natură, rămînînd pe dinafara recensămîntului – uneori, cu bună știință, datorită recenzorului. (Doar la Sfîntu Gheorghe, 4.000 de persoane.²⁸ Absența, chiar și temporară, a acestora trebuie consemnată ca un fapt, fără prezumții privind motivațiile invocate de cei plecați sau perspectivele de revenire definitivă acasă. Cîinînd seama de acest fapt, eu însumi înclin să fac loc în cadrul cercetării pe care o fac mai curînd unor valori „supraestimate”.

Comparația lui András Sütő e dureros dar adevărată: emigrarea e ca o hemoragie internă: nu e un proces spectaculos. O posibilă lectură – mai modestă – a acestei metafore ne avertizează că, în afara celor amintiți mai înainte, trebuie să ținem seama și de lipsa celor care, în statisticile privitoare la emigrare, nu figurează ca maghiari, dar care „s-au scurs” din coloanele referențiale maghiara ale recensămîntelor anterioare. În această categorie intră evreii cu limba maternă maghiară plecați în Israel sau urmașii maghiarizați ai șvabilor din zona Satu Mare, care, plecînd, au ales pămîntul strămoșilor lor, revenind așadar în Germania ca germani. În 1956, mai trăiau în Transilvania 21.272 de persoane de naționalitate evreiască (și poate și mai mulți de confesiune izraelită) cu limba maternă maghiara; azi, numărul acestora este o mie sau două. Pe teritoriul județului Satu-Mare de azi, la recensămîntul din 1956 au fost înregistrați în total 3.600 de germani. În mod surprinzător, tot aici se poate constata un procent de emigrare a germanilor ce depășește cu mult cifra amintită. Doar în anii '80 au plecat din județ în Germania 6.716 persoane (rărînd, evident, în cea mai mare parte, rîndurile celor care anterior se declaraseră maghiari),²⁹ în același timp – conturînd perspectiva continuării emigrării – numărul germanilor rămași s-a ridicat la 14.300 de persoane.

Însumînd totul, numărul celor care în perioada acordurilor finale ale dictaturii ceaușiste și-au luat lumea în cap, al celor care, decepționați de starea politică și economică actuală a țării, speră deocamdată să-și amelioreze posibilitățile de trai în străinătate e estimat la 100–150 de mii, iar al celor care în anii anteriori au emigrat (în primul rînd, în Israel, Germania, Ungaria), respectiv s-au răspîndit în zone mai îndepărtate din țară, la cel puțin 50 de mii de persoane. Pierderile înregistrate

prin emigrare la nivelul populației maghiare din Transilvania pot fi așadar evaluate pentru o perioadă de trei decenii și jumătate la *150–200 de mii de persoane*.

Cîteva concluzii după publicarea rezultatelor preliminare ale recensămîntului din anul 1992, cu referire la aspectul confesional

În cazul dezvoltării netulburate, populația maghiară din Transilvania ar fi trebuit în mod firesc să atingă pînă în 1992 *1 milion 920 de mii – 2 milioane* de persoane. Deoarece, conform ipotezelor noastre, 150–200 de mii au emigrat, cifra privind limba maternă ar fi trebuit să scadă în momentul realizării recensămîntului din ianuarie 1992 la *1 milion 800 de mii – 1 milion 850 de mii* de persoane. Numărul celor considerați maghiari, dar care din punct de vedere statistic nu figurează în coloanele privitoare la naționalitate e întrucîtva inferior celui amintit mai înainte. Diminuînd posibila pierdere suferită în urma emigrării de către această categorie cu plecarea din țară a 30 de mii de evrei, sași și șvabi (asimilați lingvistic la populația maghiară), rezultă 120–170 de mii de persoane. În acest fel, se poate admite că numărul celor de naționalitate maghiară a fost la recensămînt de 1 milion 750 de mii – 1 milion 800 de mii. Se poate să fi fost mai mare, după cum se poate să fi fost mai mic, deși diferențe de ordinul a o sută de mii sînt imposibile. Conform datelor preliminare ale recensămîntului însă, numărul persoanelor de naționalitate maghiară din județele transilvănene a fost de doar *1 milion 600 de mii*. Acest fapt e surprinzător și pentru că, pe baza informației demografice oficiale despre naționalitatea maghiară – conform căreia cifrele privitoare la sporul natural și soldul migratoriu concordă în esență³⁰ –, în 1992 *cifra totală a acestei populații ar fi trebuit să rămînă neschimbată fața de cea din anul 1977*. Față de aceasta, conform rezultatelor preliminare privind naționalitățile ale recensămîntului, scăderea efectivă a numărului maghiarilor din Transilvania într-o perioadă de un deceniu și jumătate a fost de 92.110 persoane. Dacă la aceasta adăugăm faptul că trebuie să presupunem, ca și în cadrul înregistrărilor operate în timpul recensămîntului existența, și în evidențele demografice oficiale privitoare la naționalități anumite denaturări, atunci, față de 1977, din suita de date oferite de recensămîntul din anul 1992, lipsesc aproape 100 de mii de maghiari.

Diferența dintre datele estimate de mine și cifra efectivă e chiar mai mare: între *150–200 de mii, respectiv 200–250 de mii*. Această deosebire considerabilă s-ar putea explica prin faptul că cu ocazia estimării am admis că sporul natural pe parcursul celor trei decenii e mai mare decît în realitate, iar emigrarea mai mică decît în realitate. Distanța ascunde în ea și o *efectivă pierdere prin asimilare*, dar tot atît de bine pot contribui și abaterile motivate de interese ale subiecților recenzați ori „abaterile” făcute cu bună știință de recenzori (pe baza manipulării la înregistrarea sau la evaluarea datelor). Trebuie să ținem seama în aceste situații și de inevitabilele inexactități și lipsuri în înregistrarea datelor. Avînd în vedere convergența tuturor acestor factori, cifra „reală” o putem căuta pe undeva pe la mijlocul drumului între valorile de mai sus, adică trebuie să admitem rămînerea numerică a populației maghiare din Transilvania cel puțin la nivelul anului 1977.

„Abaterea înregistrată la declarare” e o noțiune cu dublu înțeles. Pe lîngă deplasările valorice la nivelul recensămîntului ale cifrelor „etnice”, trimite și la diferența care se poate constata concomitent la nivelul valorilor privind limba maternă și naționalitatea. În acest context, e cît se poate de regretabil procedeul oficiului de statistică din București că printre datele preliminare publicate nu figurează și cele referitoare la limba maternă. Recensămîntul din anul 1992 însă a cules, după multe decenii, și informații privitoare la *apartenența confesională*, oferindu-ne astfel posibilitatea ca, pe baza acestor date preliminare, să încercăm, *chiar în cadrul sistemului recensămîntului*, să evaluăm aceste „abateri înregistrate la declarare”. Mai exact, vom analiza dacă nu ajungem cumva, comparînd datele privind naționalitatea și confesiunea, la un rezultat esențial diferit în privința numărului maghiarilor, formulînd părerea că cifra cu privire la apartenența lingvistică reflectă, după opinia noastră, mai fidel sentimentul apartenenței la comunitatea maghiară.

Specialiștii maghiari care au primit cu neîncredere informațiile românești oficiale au uzat întotdeauna de posibilitatea folosirii controlului oferit de statistica confesională și bisericească. Situațiile, de multe ori inexacte, oferite de Biserici, pentru diferite perioade, sînt însă, de obicei, necorespunzătoare unei comparări nemijlocite cu informațiile oferite de recensămînt. (Fapt ilustrat cît se poate de limpede de László Fritz, care, în cadrul evaluării – invocate de multe ori și care de altfel,

din punct de vedere metodologic, e impecabil – a numărului maghiarilor pe diferite confesiuni la nivelul anului 1910 și pe care o raportează la date de proveniență bisericească din jurul anului 1927,³¹ a ajuns la totalul de 5,7 milioane de transilvăneni, față de rezultatul recensământului din același an de doar 5,4 milioane). Tocmai de aceea, e mai potrivit să pornim de la exemplul lui Alajos Kovács; el a comparat cifrele anului 1910 cu datele confesionale oferite de recensământul românesc din 1930.³² Azi însă, proporțiile numerice pe confesiuni la nivelul anului 1910 ale persoanelor cu limba maternă maghiară și-au pierdut actualitatea în cazul Bisericilor istorice multinaționale. S-au întărit Bisericile neoprotestante, ca și comunitățile religioase mai mici, care nu dispun de o tradiție deosebită. În aceste condiții, nu putem ajunge la un rezultat corespunzător decât prin combinarea metodelor de mai înainte, pe baza datelor pe confesiuni oferite de recensământ și făcând apel la sursele bisericești mai recente privitoare la compoziția națională a diferitelor confesiuni. Desigur că valabilitatea datelor confesionale ale recensământului poate ridica probleme. În legătură cu îndoielile, reamintesc că Alajos Kovács, care contesta cu hotărâre credibilitatea informațiilor cuprinse în statisticile românești privitoare la naționalități, considera cifrele referitoare la confesiuni ca demne de crezare. Așa cum spunea, „confesiunea e mult mai caracteristică și mai categorică, și pe deasupra e semnul distinctiv prins în evidențe într-un mod aproape administrativ al fiecărui om, astfel încât și la declararea datelor e negreșit mai bună decât originea etnică sau limba maternă”. În general, datele confesionale înregistrate de recensământul din 1992 permit o analiză atotcuprinzătoare, căci doar 0,2 la sută din populație a declarat că nu aparține nici unei confesiuni. Faptul că pe cât se pare România e o țară „credincioasă” poate, la prima vedere, să pună pe gânduri, ținând seama de cele patru decenii și jumătate de propagandă ateistă. De parcă – citindu-l pe Zoltán Dávid – „recenzorii ar fi încadrat cu orice preț populația printre credincioșii vreunei religii”.³³ Recensământul nu constituie însă o măsurătoare de sociologie confesională; obiectivul acestuia nu e analizarea convingerilor religioase sau a practicării efective a unei religii. În condițiile din România, mărturisirea unei credințe e încărcată și de evidente semnificații naționale. (Nu e curios nici măcar faptul că un om de specialitate – Președintele Comisiei Naționale pentru Statistică – își permite să facă declarații sentimentale: *e mîndru de caracterul poporului român*, care și-a păstrat neștirbită credința străbună.)³⁴ Din această cauză, datele privind situația cultelor trebuie considerate „fidele” realității confesionale, astfel încât putem, pe bună dreptate, admite că în ele se exprimă – cu excepția unor cazuri speciale – apartenența culturală care se manifestă și la nivelul ascendenței identitare, mai exact coincidența dintre religie și naționalitate.

Datele preliminare ale recensământului au constatat că numărul total al credincioșilor din cadrul Bisericilor maghiare istorice din Transilvania se ridică la 1.733.083. (842.259 de romano-catolici, 794.632 de reformați, 75.846 de unitarieni, 20.346 de sinodo-presbiterieni.) Dintre aceste culte, doar credincioșii Bisericii reformată și ai celei unitariene pot fi considerați aproape în totalitatea lor maghiari. În cadrul superintendenței evanghelice sinodo-presbiteriene timișorene, întâlnim deja și comunități de limbă slovacă de aproximativ 5 mii de suflete (dintre acestea, cea mai mare e cea de la Nădlac), ba chiar trebuie să avem în vedere și comunități românești. Biserica romano-catolică e mai multicoloră din punct de vedere național. Pe teritoriul episcopiei de Timișoara, catolici sînt și germanii, croații, cehii, carașovenii, în parte slovacii și, într-un număr definit și bulgarii. Tot catolici sînt și germanii și slovacii de pe teritoriul episcopiei de Oradea și Satu Mare. În cadrul episcopiei de Alba Iulia, există de asemenea cîteva mii de catolici cu limba maternă germană.³⁵ Tot catolici sînt polonezii, și chiar circa 5 mii de ucraineni.³⁶ În toate diocesele, pot fi întâlniți credincioși români proveniți din căsătorii mixte, deși, numeric, un factor mai important îl constituie mai ales catolicii de naționalitate română proveniți din județele din Moldova. (În cazul lor, nu e exclusă nici cifra de mai multe zeci de mii.)³⁷ Adunîndu-i pe cei aparținînd amintitelor naționalități mai reduse numeric, cifra catolicilor nemaghiari e de aproximativ 110 mii. Presupunînd existența unei diaspore interne catolice românești – ținînd seama de faptul că dintre membrii fracțiunilor etnice mulți sporesc în cadrul recensămintelor numărul celor de naționalitate română – cifra credincioșilor Bisericilor „maghiare” trebuie micșorată cu pînă la 150 de mii de persoane.

Pe baza datelor preliminare ale recensământului, numărul credincioșilor maghiari ai Bisericilor istorice transilvănene trebuie stabilită la aproximativ 1 milion 600 de mii. *Acest număr nu diferă prea mult de cifra privitoare la naționalitate*, care, la prima vedere, trezește inevitabil îndoieli: corelația nu oglindește oare intenționalitatea care i-a călăuzit pe elaboratorii recensământului? Merită așadar să comparăm această cifră cu datele oferite de Biserici. Numărul comunicat privitor la reformați și

unitarieni corespunde în mare cu cifrele cunoscute de mai înainte. Diferite surse oficiale vorbeau la sfârșitul anilor '80 de 700–715 mii de reformați și de 70–75 de mii de unitarieni în întreaga țară.³⁸ Avînd în vedere că evidențele privind comunitățile reformate sînt incomplete – efectivul real al credincioșilor poate fi mai mare chiar și cu 20 la sută³⁹ –, pentru comparație e mai potrivit să luăm ca bază cifra ponderată de 800–850 de mii. Sînt evident mai puțini evanghelicii sinodo-presbiterieni față de 32 de mii, cît s-a știut pînă acum. La aceasta, se poate să fi contribuit faptul că recenzorii i-au confundat pe cei aparținînd Bisericii maghiare cu sașii evanghelici.⁴⁰ Fața de cei 800–900 de mii cîți figurează în sursele amintite – bazate pe informații semioficiale –, și numărul catolicilor de limbă maghiară e mai mic, deși în acest sens e greu să tragem concluzii de perspectivă, deoarece nu știm dacă cifra de mai sus conține și numărul estimativ – cît se poate de nesigur – al populației maghiare extracarpatică. Datele pe anii 1990–1991 ale episcopiiilor transilvănene au înregistrat în total 932 de mii de credincioși de diferite limbi (Alba Iulia 542.164, Timișoara 158.880, Oradea 111.085, Satu Mare 120.000).⁴¹ Comparativ, cifra de 842 de mii a recensămîntului indică o scădere de 90 de mii de persoane. O explicație parțială a acestei scăderi o pot oferi emigrarea – fenomen prezent și în rîndurile germanilor –, ca și revenirea în sînul Bisericii greco-catolice a credincioșilor care-și găsiseră pentru un timp adăpost în Biserica romano-catolică. În oglinda cifrelor de mai sus, trebuie în orice caz să tratăm cu prudență eventuala problemă a manipulărilor care ar fi putut avea loc în cadrul recensămîntului. În locul campaniilor cu rezultate îndoielnice duse pentru „recensămîntul alternativ”, pentru „autonumărarea națională”, anunțate din timp în timp, ar fi mai util ca energiile să fie îndreptate înainte de toate spre organizarea unor evidențe bisericești cît mai exacte, elaborarea unor situații demografice pe confesiuni, centralizarea și publicarea acestora.

Tabelul 4.
Numărul estimativ al maghiarilor din Transilvania pe baza evidențelor bisericești și a cifrelor
confesionale preliminare înregistrate de recensămîntul din anul 1992
(În mii persoane)

Confesiune	Număr total de credincioși		Din care, numărul estimativ al maghiarilor
	Pe baza datelor înregistrate de organele bisericești	Conform recensămîntului	
Biserici maghiare istorice			
Romano-catolici	932,0	842,3	700,0–730,0
Reformați	800,0–850,0*	794,6	790,0
Unitarieni	70,0–75,0	75,8	75,0
Evanghelici sinodo-presbiterieni	32,0	20,3	15,0
Total	1.835,0–1.890,0	1.733,0	1.580,0–1.610,0
Alte confesiuni și persoane din afara cultelor**			
Izraeliți	...	2,9	1,5
Greco-catolici	...	209,2	50,0
Alții, specificați***	...	294,1	50,0
Alții, nespecificați****	...	44,7	10,0
Ateiști	...	3,9	0,7
Persoane din afara confesiunilor	...	15,6	3,3
Persoane care n-au declarat in ce confesiune fac parte	...	8,0	1,5
Total		578,4	117,0

* Cifră estimată pe baza rectificării datelor cuprinse în evidențe incomplete

** Cifre estimate pe baza proporțiilor pe județe ale celor de naționalitate maghiară (exceptîndu-i pe izraeliți și greco-catolici)

*** Penticostali, baptiști, adventiști, creștini liberi după evanghelie)

**** Exceptîndu-i pe musulmani, pe ortodocșii de rit vechi și pe pravoslavnici

Nu trebuie să trecem cu vederea că întâlnim maghiari și în cadrul altor confesiuni. Înainte vreme bunăoară, cultul mozaic era considerat unul dintre cele mai însemnate culte maghiare. Azi însă, dintre cei 2.875 de izraeliți înregistrați în Transilvania, cel mult 1,5–2 mii sînt maghiari. E importantă însă cifra greco-catolicilor maghiari; protopopul sătămărean B. la Pallai estimează la 50 de mii numărul credincioșilor săi.⁴² Putem aminti și comunitățile neoprotestante, ca și alte comunități religioase, din ce în ce mai viguroase (penticostali, baptiști, adventiști, creștini liberi după evanghelie), în cazul acestora tatonările la nivel de cifre mergînd pe un teren și mai nesigur. O mare parte dintre ei își desfășoară activitatea în limba română, deși nu sînt rare cazurile cînd, în ținuturile eterogene din punct de vedere național, se înființează comunități bi- și chiar trilingve.⁴³ În regiunile unde naționalitatea maghiară trăiește dispersată și e în inferioritate numerică, folosirea bilingvismului nu e practică; în general, se poate spune că în comunitățile neoprotestante valoarea limbii materne e mai mică decît în cadrul Bisericilor istorice.⁴⁴ Există printre sursele citate unele care vorbesc de un număr de credincioși maghiari neoprotestanți de doar 23,4 mii; cea mai mare parte însă a lor menționează 80–90 de mii. Dintre cei 294.144 de credincioși neoprotestanți înregistrați în Transilvania în cursul recensămîntului, am putea – estimînd mecanic pe baza proporției lor la nivelul județelor – ajunge în cazul maghiarilor la o valoare de aproximativ 50 de mii de persoane. Printre cei aparținînd unor comunități neamintite mai sus, printre atești și cei din afara comunităților, respectiv printre persoanele care nu și-au declarat confesiunea, putem, folosind o metodă similară celei de mai sus, să presupunem existența a 10–15 mii de maghiari. Pe temeiul tuturor acestor elemente și ținînd seama că din grupările oficiale pe naționalități am scăzut din cadrul Bisericilor istorice credincioși care sînt maghiari (de exemplu, pe cei de origine șvăbească din ținuturile sătămărene), numărul obținut din datele privitoare la cele patru confesiuni importante ar putea fi mai mare chiar și cu 100–125 de mii. Astfel, deducînd din datele recensămîntului, numărul maghiarilor care trăiesc în Transilvania ar putea fi estimat pe baze confesionale la aproximativ *1 milion 700 de mii*.

Naționalitate omogenă?

Această aventură în lumea cifrelor – combinată și cu nițel „aventurism statistic” – demonstrează că imaginea făurită pe baza cifrelor preliminare privind naționalitatea (înregistrate în cadrul recensămîntului) e simplificată și derutantă. Sub efectul alarmei provocate de manifestările oficiale însoțite de accente politice, ca și de „sentința” – ce pare fără drept de apel – ”pronunțată” de singura cifră publicată pînă în prezent, întrebarea „*cîți sîntem*” a devenit chestiunea centrală a cunoașterii de sine naționale. Deși ar trebui să analizăm mai curînd *cine sînt cei* al căror număr „exact” sîntem curioși să-l aflăm. Într-o țară multinațională, doar în visele politicianilor există, similar „națiunii omogene”, o „naționalitate omogenă”. Tradus în limbaj statistic, acest lucru înseamnă că, *într-un mediu eterogen* din punct de vedere național, fenomenul complex al identității etnice e imposibil de cuantificat doar pe baza unuia sau doar pe baza celui alt unghi de vedere. Pînă una alta, cert e doar faptul că – în orice condiții și în pofida oricărei alte păreri – 1 milion 600 de mii de locuitori ai Transilvaniei au fost înregistrați ca maghiari. Din aceasta însă, nu urmează *cîtusi de puțin că potrivit recensămîntului de acum numărul maghiarilor ar fi doar atît*. De aflat n-o să aflăm nici ulterior cîtor oameni au reușit recenzori partinitori să le conteste identitatea maghiară, însă ca urmare a celor prezentate mai sus există categorii care mai pot să constituie „obiect de dispută” – persoanele încadrabile în ele putînd să apară în coloanele privitoare la limba maternă ca maghiari. *Cifra definitivă referitoare la limba maternă* trebuie să fie preferabilă cifrei privind naționalitatea, fapt căruia îi conferă plauzibilitate și legăturile interetnice înregistrate în cursul recensămîntelor anterioare. Evoluția valorică a acestor legături e prezentată în coloanele de cifre de mai jos, care rezumă situația la nivel național.

Se poate constata că în 1956 numărul persoanelor cu limba maternă maghiară a fost cu 66 de mii mai mare decît al celor de naționalitate maghiară. Din tabel, reiese și faptul că numărul persoanelor cu „dublă ascendență identitară” în înțeles statistic e mai mare decît soldul cifrelor privind limba maternă și a celei privind naționalitatea. Cu toate acestea, respectiva diferență a scăzut pînă în 1977 la o fracțiune, în timp ce numărul celor cu ascendențe identitare eterogene a rămas în mare și per total

neschimbat. (Valorile cuprinse în coloana a doua au scăzut, fapt care se poate explica prin desprinderea unor pături asimilate lingvistic; valorile din coloana a patra însă au sporit, situație care trimite la o disimilare tot mai pronunțată.)

Tabelul 5. Corelațiile interetnice ale populației maghiare din România în lumina cifrelor recensămintelor anterioare

Anul	Persoane cu limba maternă maghiară	Din care, de altă naționalitate	Persoane de naționalitate maghiară	Din care, cu altă limbă maternă	Soldul cifrelor privind limba maternă și a celei privind naționalitatea
1956	1.653.700	88.741	1.587.675	22.716	66.025
1966	1.651.873	49.614	1.619.592	17.333	32.281
1977	1.720.630	50.062	1.712.853	42.285	7.777

Se poate aminti ca un aspect interesant că, dacă, pe baza corelațiilor tabelului, am totaliza *numărul tuturor celor* care aparțin la nivelul vreunui dintre criterii etniei date (în cazul nostru, maghiarilor), atunci am ajunge la o valoare superioară și cifrei privind limba maternă, și celei privind naționalitatea. În mod logic, această operațiune se poate realiza în felul următor: soldul coloanelor întâi și a doua, respectiv al coloanelor a treia și a patra dau deopotrivă cifra celor „de aceeași naționalitate și cu aceeași limbă maternă”. (Aceasta a fost în 1956 de 1.564.959, în 1966 – concordând în mod surprinzător cu rezultatul publicat anticipat, de 1.602.604 persoane – de 1.602.259, iar în 1977 de 1.670.568. (Ultima cifră provine din volumul cu rezultatele – provocatoare de scandal – ale recensământului respectiv) Dacă însă la numărul celor „de aceeași naționalitate și cu aceeași limbă maternă” am adăuga valorile din coloanele a doua și a patra, adică cifrele celor „de altă naționalitate și cu altă limbă maternă”, atunci am ajunge la totalul tuturor celor care aparțin etniei respective după „naționalitate sau limbă maternă”. Această valoare – imaginară – a fost, în cazul populației maghiare, de 1.676.416 în 1956, de 1.667.206 în 1966 și de 1.762.915 în 1977. Acest procedeu, valabil din punct de vedere logic, ar trebui repetat desigur în cazul tuturor etniilor. În acest fel – ținând seama de interferențe, care sporesc în substanța lor cifrele în cazul tuturor etniilor –, am ajunge la o valoare esențialmente superioară totalului populației țării. Această diferență (totalul la nivel național al cifrelor – socotite pe fiecare etnie – al celor de naționalitate și cu limbă maternă diferite) a fost în 1956 de 346.660, în 1966 de 177.803, iar în 1977 de 318.200.

La întrebarea pusă de atâtea ori referitoare la cîți maghiari (români etc.) există, se poate, firește, răspunde și în acest fel. Cu siguranță că cifra – totalizatoare – cea mai mare dintre valorile posibile „sună” mai bine. Analizînd criticile celeilalte părți, critici care despică firul în patru, întîlnim deseori atît de partea română, cît și de partea maghiară *estimări* ce folosesc această metodă. Specialiști „care întorc socotelile pe toate fețele” – în ce-i privește, oameni de bună-credință –, în dorința de a demonstra existența unei proporții cît mai mari a propriei etnii, de cele mai multe ori ocultează sau evidențiază în mod exagerat unele caracteristici ale identității naționale. În mod firesc, aceasta duce la un rezultat dintre cele mai favorabile pentru grupul etnic respectiv. Să nu uităm însă că acest mod de a prezenta lucrurile e statistic irelevant, valorile obținute în acest fel neputînd înlocui datele fundamentale, clădite pe criteriile general acceptate de statistica naționalităților, adică datelor de bază referitoare la *naționalități și limba maternă*. Acest procedeu, și mai ales modul lui de aplicare consacrat oficial (așa cum a fost uzitat de Oficiul de Statistică din București la stabilirea numărului de români în volumul cuprinzînd datele recensământului pe anul 1977) e incalificabil din punct de vedere științific, făcînd parte din instrumentarul „statisticii agresive” motivate politic.

Conexiunile latente existente în raporturile interetnice, care unesc prin mii de fire unele naționalități, nu pot fi puse în lumină decît de tabele corelative elaborate în procesul prelucrării datelor brute. Acestea mai trebuie așteptate, dar anumite semne ne oferă de pe acum posibilitatea să observăm că încă de la nivelul cifrelor etnice brute înregistrate de ultimul recensămint se va putea pune în evidență (mai accentuat decît în 1977) faptul dublei ascendențe identitare. Iată cîteva date

parțiale preliminară privitoare la acest aspect: în județele Bihor și Mureș, unde – pe baza constatărilor sociologilor români „două treimi din totalul ȋiganilor vorbesc ungurește și se declară maghiari”⁴⁵ – efectivul populației de naționalitate ȋigănească a sporit față de 1977 de la 12.014 la 23.030, respectiv de la 20.019 la 34.581, efectivul populației maghiare a scăzut în același timp în aproximativ aceeași măsură. În județul Satu Mare, unde procesul de asimilare lingvistică a ȋiganilor reflectă în general proporțiile etnice oficiale, numărul acestora s-a dublat (a crescut de la 5.256 la 10.553). În județele Harghita și Covasna, populația ȋigănească locală – cel puțin lingvistic – s-a integrat aproape în întregime în maghiarime. Numărul lor oficial chiar a scăzut întrucâtva; față de 6.750, cȋți erau în 1977, în 1992 au fost înregistrați 6.670, cu toate că în aceste două județe efectivul populației ȋigănești se ridică, conform unei estimări din 1981, la 16.715. (Nu e întâmplător că, în polemica de presă care a avut loc în cursul recensămȋntului un, punct de acuzare special, venit dinspre partea românească, l-a constituit aici înregistrarea ȋiganilor ca maghiari.) În orice caz, la Sfintu-Gheorghe în 1977 au fost înregistrați doar 93 de ȋigani, acum însă s-a constatat existența a 868 de persoane de naționalitate ȋigănească, dintre care aproximativ 800 s-au declarat ca avȋnd limba maternă maghiară.⁴⁶ La Satu Mare, unde în 1977 au fost înregistrați 991 de persoane de naționalitate germană și șvăbească, recensorii au constatat cu prilejul ultimului recensămȋnt – în pofida emigrării continue –, conform cifrelor preliminară, 3.546 de germani. La Carei, același număr s-a ridicat de la 406 la 1.150. În localitatea Turulung, după șaizeci de ani, mulți – 511 persoane – s-au declarat din nou germani, deși printre ei nimeni nu vorbește limba.⁴⁷ Nu știm cum va evolua situația maghiarilor greco-catolici încadrați desigur în cea mai mare parte – pe baza cultului lor, considerat biserică națională – în categoria celor de naționalitate română; sperăm că mulți dintre ei vor putea apărea în datele cu privire la limba maternă. (În județul Satu Mare, printre credincioșii Bisericilor istorice și ai cultului izraelit, numărul celor care se presupune că au fost înregistrați ca maghiari – scăzȋndu-i pe cei de naționalitate germană, slovacă, evreiască etc. – se ridică la 136,5 mii. Această valoare corespunde în mare cu numărul înregistrat oficial, de 140 de mii de persoane de naționalitate maghiară. Tot aici însă, recensămȋntul a constatat existența a 35.665 de greco-catolici dintre care – pe baza afirmației făcute de protopopul Béla Pallai – circa 20–25 de mii de credincioși au limbă maternă maghiară.)

Pentru a avea o imagine completă – deși acest aspect nu modifică simȋilor tendințele amintite mai înainte –, trebuie să ținem seama de faptul că în ȋinuturile unde naționalitățile trăiesc risipit și în număr redus asimilarea lingvistică în condiții specifice se poate dovedi mai puternică decȋt erodarea conștiinței naționale. Nu e întâmplător că tocmai cele patru județe locuite de maghiari în număr și proporție reduse (Alba, Bistrița-Năsăud, Caraș-Severin și Sibiu) sȋnt cele în care cu ocazia recensămȋntelor anterioare numărul celor de naționalitate maghiară l-a depășit în mod „neobișnuit” pe cel al persoanelor cu limba maternă maghiară. Dintre cazurile cunoscute din recensămȋntul efectuat în anul 1992, cel mai izbitor este cel al localității Rodna din județul Bistrița-Năsăud, unde, după punctul mort înregistrat în anul 1977, numărul celor de naționalitate maghiară a crescut de la 397 (ȋmpreună cu satul Valea Vinului) la 779, astfel încȋt în prezent se declară maghiari de zece (!) ori mai mulți decȋt numărul persoanelor care-și vorbesc efectiv limba.⁴⁸

Putem căpăta răspuns la ȋntrebările noastre după publicarea datelor definitive ale recensămȋntului din anul 1992

Aceste exemple luate la întâmplare vin să confirme și ele că la mulți identitatea etnică e o stare „dinamică” nu doar la nivelul cronologic al înregistrărilor succesive în diferite perioade, ci chiar și în momentul efectuării recensămȋntului dat. „Apartenența” lor nu poate fi judecată decȋt cunoscȋnd rețeaua complexă a declarațiilor divergente. Acest conglomerat poate fi decodat doar după ce, în posesia tuturor datelor de factură etnică suficient detaliate, se vor putea demonstra interferențele interetnice și interconfesionale. E datoria elementară a Oficiului Român de Statistică să le publice, măcar și numai pentru a-și dovedi buna-credință. Cu ajutorul acestor cifre, ne putem face o imagine mai nuanțată despre comunitatea națională – pe alocuri doar obliterated, din cȋnd în cȋnd cu contururi schimbătoare – al cărei efectiv „autentic” și „exact” vrem să-l aflăm.

Mai există o problemă sensibilă: *cea a autenticității datelor*. În ce privește iregularitățile, anomaliiile recensămȋntului, acestea – conform unuia dintre membrii comisiei speciale a U.D.M.R. de

cercetare a abuzurilor săvârșite cu ocazia recensământului – se pare că n-au îmbrăcat mulțumită și rolului de control pe care l-a avut publicitatea – dimensiuni care să fi produs perturbații.⁴⁹ Trebuie să sperăm – ca să folosim cuvintele lui Alajos Kovács – că „în prelucrarea datelor cu siguranță s-a ținut seama de datele declarate”. Alții nu acordă încredere; după părerea lor, nu sînt excluse „fraudele la centru” ori posibilitatea ca la operația de totalizare „cunoscătorii pe plan local ai situației să poată trece sub tăcere un anumit quantum la nivelul rezultatelor finale”.⁵⁰ Acest lucru se poate întîmpla cu ajutorul „trucurilor de tehnică de calcul”, floare la ureche să faci un program corespunzător care să „aranjeze” datele. Răspunsul dat la întrebările din categoria celor care se referă la naționalități puse în cadrul recensământului este – mai ales într-o atmosferă supraîncălzită politic – un răspuns conștient. *E un fel de referendum*. Acest lucru nu trebuie înțeles doar metaforic: recensământul a avut loc în scurtul interval dintre referendumul din decembrie privitor la constituție și alegerile de la începutul lui februarie pentru autoritățile locale și s-a desfășurat în atmosfera imprimată de acestea. Nu o dată s-a întîmplat ca unele apeluri apărute în presa maghiară din România să-l numească, la început, chiar cu termenul referendum. Pare așadar la îndemînă să evocăm, ca un răspuns analogic la temenile legate de eventualele manipulări, părerea unuia dintre observatorii internaționali ai ultimelor alegeri parlamentare românești (specialist în tehnica de calcul). Deși nu și-a putut da seama dacă operația de totalizare a voturilor a fost corectă sau nu, deoarece „nici sistemul de tehnică de calcul, nici programele, nici calculatoarele și nici input-ul și output-ul informațional ale sistemului n-au putut fi controlate”, pe baza experienței sale a considerat totuși că, „în ciuda caracterului incontrollabil al numărătorii voturilor și a fraudelor electorale, e de presupus că informațiile comunicate oficial *corespund, în esență și tendințele lor, voinței alegătorilor*” (subl. mea – Á.E.V.). E o altă chestiune ce alegere valorică reflectă votul, aceasta însă nu mai constituie obiectul analizei statistice.⁵¹

Deocamdată, și în cazul recensământului, potrivirea în esență a rezultatului numeric și a stărilor reale n-o putem decît *presupune*. Valabilitatea cifrelor, așadar credibilitatea recensământului – spre deosebire de rezultatele electorale – vor putea fi controlate pînă la un anumit *grad* după ce vom fi în posesia output-ului informațional (la nivel de așezare, eventual de cartier) al „sistemului”. Pînă atunci, scrupulele noastre din prezent vor deveni și ele mai adecvate. Conform ipotezei noastre, cifrele privitoare la limba maternă trebuie să modifice și/sau – prin interferențele interetnice – să nuanțeze în mod corespunzător imaginea de ansamblu sugerată de informațiile unilaterale publicate pînă în prezent. Acolo unde, chiar după luarea în considerare a tuturor aspectelor prezentate mai sus, nu primim o explicație satisfăcătoare la eventualele noastre întrebări, acolo – și numai acolo, așadar *parțial* – poate deveni necesară ajustarea cifrelor, eventual inițierea unei noi culegeri de date. Pentru asta însă, e necesară cunoașterea datelor definitive ale recensământului.

Observații suplimentare după analizarea celor mai noi date

La nu multă vreme de la terminarea elaborării manuscrisului, Oficiul de Statistică din București a început publicarea datelor cărora pînă acum le-am simțit lipsa. Locul opiniilor noastre a fost luat de informații „oficial autentice”; „situația probabilă” nu mai constituie de-acum obiectivul, ci punctul de pornire al concluziilor noastre. O pasionantă provocare pentru autor, deoarece își prezintă ipotezele și prognozele într-un moment în care acestea au devenit într-o anumită măsură depășite. Tocmai de aceea, poate că cititorul îl va ierta dacă primele sale reflecții legate de proaspătul material faptic se grăbește să și le împărtășească pe această cale, în chip de încheiere mai puțin obișnuită.

Potrivit rezultatelor definitive, numărul persoanelor de naționalitate maghiară din România e de 1 milion 625 de mii – în Transilvania, 1 milion 604 mii –, iar al celor cu limba maternă maghiară de 1 milion 639 de mii, în Transilvania 1 milion 620 de mii. S-a dovedit așadar lipsită de temei ipoteza conform căreia cifra referitoare la limba maternă va fi substanțial mai mare decît cea privind naționalitatea. Corelațiile interetnice ale populației maghiare din România sînt prezentate în tabelul nr. 6, comparativ cu recensămintele anterioare.

Tabelul 6.
Corelațiile interetnice ale populației maghiare din România în 1992
comparativ cu recensămintele anterioare

Anul	Persoane cu limba maternă maghiară	Din care, altă naționalitate	Români	Țigani	Germani	Evrei	Alții
1956	1.653.700	88.741	45.966	8.625	6.131	22.910	5.109
1966	1.651.873	49.614	28.152	6.526	3.959	7.790	3.187
1992	1.639.135	48.845	15.378	18.860	11.642	1.273	1.692

Anul	Persoane de naționalitate maghiară	Din care, cu alte limbi materne	Română	Țigănească	Germană	idiș	altele
1956	1.587.675	22.716	18.937	879	2.669	8	223
1966	1.619.592	17.333	14.668	652	1.739	4	270
1992	1.624.959	34.669	32.949	656	806	3	255

Față de 1977, așadar, e în scădere și sfera interferențelor interetnice (cf. tabelul nr.5). În acest cadru, putem fi martorii întăririi unor duble ascendențe identitare de natură să contureze continuarea procesului de erodare a populației maghiare. În condițiile renașterii conștiinței neoșvăbești din ținuturile sătmărene, creșterea neașteptată a numărului persoanelor de naționalitate germană cu limba maternă maghiară a reprezentat un fenomen previzibil. Creșterea statistică a numărului Țiganilor cu limba maternă maghiară nu are de ce să ne surprindă, poate în afară de faptul că ne-am fi așteptat la o valoare substanțial superioară celei înregistrate. Nu e un fenomen într-un totul neprevăzut – dar e cu atât mai neliniștitoare – răsturnarea contextului interetnic româno-maghiar. Așa după cum am semnalat și noi anterior, numărul persoanelor de naționalitate română, dar cu limba maternă maghiară a fost, față de numărul calculabil de 50 de mii, de doar 20–25 de mii încă din 1977.⁵² Conform datelor recensământului, această valoare a continuat să scadă. Numărul persoanelor cu limba maternă română care (încă) se consideră de naționalitate maghiară a crescut brusc, fenomen care sugerează procese asimilaționiste în direcția limbii de stat și care slăbesc într-o măsură importantă robustețea numerică a populației maghiare. Acest tipic fenomen de diasporă internă nu mai caracterizează azi doar cele patru județe amintite: numărul persoanelor de naționalitate maghiară este și în județele Arad, Timiș, Brașov, Hunedoara, Maramureș și Cluj superior celui al persoanelor cu limba maternă maghiară.

Tabelul corelativ confesional îmbogățește cu noi posibilități interpretarea acestui fenomen (cf. tabelul nr.7).

Cauza fundamentală a abaterii dintre prognoza noastră și rezultatul final al recensământului e cât se poate de evidentă. Tabelul nr. 4 totalizează numărul maghiarilor din categoria altor confesiuni (nu „istorice”) și din cea a persoanelor din afara confesiunilor la 117 mii, iar în cazul de față, în cadrul acelorași categorii, găsim cu ceva mai puțin de 92 de mii de maghiari. Cauza diferenței de 25 de mii este că maghiarii – în comparație cu prognoza de la care am pornit – sînt reprezentați într-o proporție mai mică decît le-ar fi permis-o posibilitățile lor demografice în cultele penticostal și baptist, care au cîștigat teren cu precădere în Transilvania. Numărul maghiarilor greco-catolici a rămas și el în urma celui semnalat de șeful lor bisericesc, acest minus fiind echilibrat însă de plusul ortodox. *O lipsă importantă se constată tocmai acolo unde ne-am fi așteptat cel mai puțin*, adică la nivelul Bisericilor maghiare istorice. Numărul credincioșilor de naționalitate maghiară din cadrul cultelor romano-catolic, reformat, unitarian și evanghelic se ridică la un total de 1 milion 512 mii. *Aici dispar așadar cei aproape 100 de mii de maghiari lipsă, prezenți în ipotezele noastre de lucru*. Această lipsă – contrar prognozelor noastre – e atenuată doar în mică măsură de plusul înregistrat în Transilvania al persoanelor cu limba maternă maghiară (16 mii). Putem spune – într-o expresie sintetică dintre cele mai generale – că populația maghiară „dispărută” din cadrul cultelor istorice trebuie căutată în rîndurile celor înregistrați de recensămint ca români și Țigani. Scăzînd din cei 132.858 de români, respectiv Țigani de confesiune romano-catolică, reformată, unitariană, 32.490 de români și Țigani cu

limba maternă maghiară ajungem la cifra fatală de 100.000, de mai înainte. Cifrele amintite se rezumă la cele înregistrate în Transilvania.

Tabelul 7.
Corelații între naționalitate și confesiune în Transilvania pe baza datelor definitive
ale recensământului din anul 1992

Confesiune	Total	Naționalitate					
		Română	Maghiară	Țigă- nească	Germană	Evreiasc ă	Altele
Total	7.723.313	5.684.142	1.603.923	202.665	109.014	2.687	120.882
Ortodoxă	5.360.102	5.109.835	24.952	150.082	5.900	116	69.217
Romano-catolică	854.935	79.337	657.559	18.960	65.520	66	33.493
Reformată	796.682	14.917	761.109	17.582	2.556	26	492
Creco-catolică	206.833	177.274	22.781	3.374	1.596	13	1.795
Unitariană	75.978	1.164	73.653	898	164	3	96
Evanghelică augustină	36.264	2.202	6.977	208	26.214	9	654
Evanghelică sinodo-presb.	20.184	1.040	12.769	28	2.627	2	3.718
Izraelită	2.768	377	171	8	29	2.114	69
Penticostală	158.970	142.600	4.274	6.037	481	53	5.525
Baptistă	94.630	79.860	12.805	799	411	3	752
Adventistă	29.180	18.478	8.198	1.223	312	1	968
Creștină după evanghelie	12.372	7.709	2.277	237	1.893	7	249
Altele	50.806	33.531	11.856	916	1.013	101	3.389
Ateiști	3.649	2.802	550	98	55	70	74
Persoane din afara confesiunilor	15.365	9.881	3.219	1.831	165	92	177
Persoane care nu au declarat din ce confesiune fac parte	4.595	3.135	773	384	78	11	214

O parte a pierderii e reală, o altă parte e de bună seamă nominală. Nu e lipsit de interes să facem o paralelă istorică. În același mod, recensămintele ungare de la începutul veacului semnalau în rîndurile „celor de altă confesiune” un avans al celor aparținînd națiunii dominante, cu o evidentă nuanță asimilaționistă. Pe teritoriul actual al Transilvaniei, numărul maghiarilor ortodocși a sporit între 1900 și 1910 de la 20,9 mii la 25,1 mii, iar al maghiarilor greco-catolici de la 63,3 mii la 82 de mii. Aceasta corespunde unei creșteri de 20,4, respectiv 29,5 la sută, comparativ cu sporul natural de 7,8, respectiv 11,7 la sută al cultelor. Cifrele de azi vorbesc despre o „ofensivă” cu semn negativ. În 1910, numărul românilor romano-catolici din Transilvania a fost de doar 7,3 mii, iar a românilor reformați de numai 1,3 mii. Numărul românilor de confesiuni „ungurești” a crescut așadar de atunci de 11–12 ori, pe cînd cel al maghiarilor de confesiuni „românești” a scăzut la mai puțin de jumătate (din care, cel al greco-catolicilor la o treime-un sfert). Cea mai mare parte a acestora din urmă trebuie căutați se pare printre cei de credință ortodoxă, ținînd seama de convertirile voluntare sau de cele impuse cu forța (în 1948, prin decret), ce au urmat diferitelor schimbări ale autorității statale. Aceste tendințe sînt de la sine înțelese ca urmare a răsturnării raporturilor la nivel de autoritate statală, ba, într-o anumită măsură, chiar firești. Afirmarea noilor raporturi de interese trebuie înregistrată azi nu doar în ce privește declararea naționalității, ci – asemănător recensămintelor ungare de odinioară – și la nivelul declarării limbii materne. În cea mai mare măsură așa se explică de ce atît de puține persoane din rîndurile celor de altă naționalitate, dar cu confesiuni tradiționale „maghiare” își declară limba maternă corespunzătoare confesiunii. Cei mai mulți din această categorie sînt bi- sau chiar multilingvi. Un exemplu caracteristic în acest sens e populația țigănească; aceasta ori „disimulează” în statistici, și în acest caz se declară, atît în privința naționalității, cît și în cea a limbii materne, ca aparținînd populației alături de care trăiește (în județele Harghita și Covasna bunăoară, mai cu seamă maghiarii, ori, dacă-și declară naționalitatea, sporește, dintre celelalte populații, cu precădere rîndurile celor cu limba maternă română. (După cum am putut constata, în județele transilvănene au fost înregistrați în 1992 37.468 de țigani romano-catolici, reformați, unitarieni și sinodo-presbiterieni,

numărul ȝiganilor cu limba maternă maghiara reprezentând însă doar jumătatea acestora, adică 18.735 de suflete. Cea mai mare parte a lor, cu toate că au fost înregistrați ca având limba maternă limba țigănească sau o altă limbă – mai cu seamă româna – cu siguranță că nu-și practică viața religioasă în aceste limbi.

În cazul celor multilingvi, statistica privind naționalitățile e dezorientată, căci practic nu li se poate fixa limba folosită efectiv. Putem constata cel mult predominanțe sau preferințe în practica utilizării limbilor pe care le vorbesc. Nici în această privință Oficiul român de Statistică nu și-a propus culegerea de informații. În lipsa a ceva mai bun așadar, domeniile de investigație care necesită noi „foraje de adâncime” se conturează – la nivelul repartizării lor pe – județe și orașe-sate – pe linia conexiunilor limbă maternă-naționalitate și naționalitate-confesiune. Aceste analize vor fi cu atât mai necesare cu cât, judecând după anumite indicii, o parte a maghiarilor din Transilvania au devenit, și la nivelul coloanelor de cifre ale recensământului, o populație „care disimulează”. E tocmai fenomenul pe care publicistica maghiară din România îl numește percutant – făcând trimitere la erodarea insulelor lingvistice maghiare de dincolo de Carpați – „elcsángálás”, „elcsángósodás” [În traducere literală, „ceangăizare” (n.tr.)]. Dacă e să căutăm o paralelă mai apropiată în spațiu, atunci am putea afirma că situația etnodemografică a maghiarilor transilvăneni care trăiesc în mediul rural sau urban dispersat și în inferioritate numerică, în căsătorii mixte începe să se asemene cu situația minorităților din Ungaria aflate de mai mult timp într-un proces de asimilare lingvistică. Nici în România – ca de altfel nici în Ungaria – nu există explicații statistic coerente și simple ale acestui complex de fenomene.

Note

- ¹ Celebru manifest politic, ce folosește ca titlu o sintagmă din Ioan I, 23 și în care autorul Károly Kós (1883–1977, scriitor maghiar) face o analiză lucidă a situației de răscruce pe care a reprezentat-o pentru maghiari anul 1920, propunând, pe „temeiul adevărului și dreptății”, soluții de ieșire din criză (n.t.).
- ² István Tőkés, Önvizsgálat, in Romániai Magyar Szó, 5 iunie 1992, p.7.
- ³ István Semlyén, Országos és nemzetiségi népességgyarapodás, in Anuarul Korunk, 1980, p.54.
- ⁴ Vezi de exemplu Ferenc Albert, Statisztika és társadalmi önismeret, in A Hét, 22 octombrie 1992, pp.6–7.
- ⁵ István Semlyén, Demográfiai viselkedés – népességi politika (5) in A Hét, 13 august 1982, p.9.
- ⁶ Anuarul demografic al Republicii Socialiste România, 1967, p.52.
- ⁷ István Semlyén, Országos és nemzetiségi népességgyarapodás, in Anuarul Korunk, 1980, p.49.
- ⁸ Vasile Ghețau, De ce scade populația maghiară în România? in Adevărul, 22 septembrie 1993.
- ⁹ István Semlyén, op. cit., p.53.
- ¹⁰ Din volumul de studii sociologice intitulat Változó valóság (București, 1978). Lucrările lui Sándor Keszi-Harmath, Vilma Kósa-Szántó, László Vetési și László Vofkori despre aceste aspecte le analizează tot István Semlyén, op.cit., pp.50–51.
- ¹¹ Op. cit. p.51.
- ¹² Anuarul demografic al Republicii Socialiste România, București, 1967, p.216.
- ¹³ B.T., Erdély – az öngyilkosok „fekete övezete”, in Magyar Hírlap, 26 iunie 1992, p.2.
- ¹⁴ Jelentések a határon túli magyar kisebbségek helyzetéről, Budapest, 1988, p.114.
- ¹⁵ A kormány szövivőjének tájékoztatója, in Magyar Hírlap, 19 decembrie 1986, p.5, 29 ianuarie 1988, p.5.
- ¹⁶ Menekülők, vándorlók, szerencsét próbálók, Budapest, 1992, pp. 11, 76.
- ¹⁷ Hivatalos adatok a kivándorlásról, in Népűjság, 5 martie 1993, p.76.
- ¹⁸ Kázmér Vajnovszki, Kétségtelenül többen vagyunk..., in Erdélyi Napló, nr.23./1992, p.5. Conform informațiilor publicate ulterior de organele de interne, numărul persoanelor de naționalitate maghiară plecate legal între 1977 și 1991 din România a fost de exact 63.427. Anuarul statistic al României, București, 1993, p.143. Directorul general care a răspuns de recensământ a considerat important să sublinieze că emigrarea a fost de proporții superioare prognozelor; iar, cu altă ocazie, analizând cauzele scăderii numărului populației maghiare din România, a arătat de asemenea că datele oficiale referitoare la fenomenul emigraționist pot fi luate în considerare doar ca o valoare minimală. Vasile Ghețau, op. cit.
- ¹⁹ Menekültek Magyarországon (1988–1992), in Demográfia nr. 1./1993, p.49. Cf. Tibor Kőszegvári, Biztonságunk és a menekültáradat, in Beszélő nr.8/1993, p.11; Szűrőhatás. Európai befogadáspolitiká, in Heti Világgazdaság nr.25/1993, p.9.
- ²⁰ Márton Devich, Magyarország sokak számára Kánaán. Morvay István államtitkár a menekültkérdésről, in Magyar Nemzet, 6 mai 1993, p.7.
- ²¹ Ottó Neumann, Új állampolgársága: magyar, in Magyar Hírlap, 8 martie 1993, p.9.

- ²² Patrícia Molnár, Az Édentől Középkeletre. Menekültek Magyarországon, in *Heti Világgazdaság* nr.44/1991, p.88.
- ²³ Judith Tóth, A politikai migrációtól a migrációs politikáig, in *Mozgó Világ* nr.11/1991, p.111.
- ²⁴ József Botlik, Kötelességünk segíteni az erdélyi magyarságot! Kreczinger István elnök, az EVMSZ közgyűléséről, in *Magyar Nemzet*, 3 aprilie 1992, p.5.
- ²⁵ László Tőkés, Románia a tények nyelvén, in *Bihari Napló*, 7 iulie 1992.
- ²⁶ András Sütő, Erdélyi sors, erdélyi irodalom, in *Hitel*, decembrie 1992, p.8.
- ²⁷ Oficiul de Statistică din București a stabilit la începutul lui iulie 1991 că populația României număra 23.185 de mii de persoane. La sfârșitul anului, această cifră a fost, conform informațiilor demografice, de 23.183 de mii. (Conform altor surse, 23.189 de mii. Cf. *Romániai Magyar Szó*, 1 mai 1992, p.7.) Conform datelor definitive ale recensământului, populația României a fost la începutul lui ianuarie 1992 de 22.810 mii, adică cu 376 de mii mai mică decât valoarea medie a cifrelor de mai sus. Această ultimă cifră – aproximativă – îi cuprinde în principiu pe cei plecați în străinătate temporar sau definitiv, despre care autoritățile centrale de evidență a populației nu aveau cunoștință (persoane care au trecut granița ilegal, emigranți ilegali, persoane care se află temporar în străinătate ca muncitori sau din alte cauze). Fenomenul migraționist necontrolabil apare substanțial mai mic în lumina datelor privind emigrarea ale Ministerului de Interne. Între 5 ianuarie 1977 și 6 ianuarie 1992, pierderile demografice suferite de România ca urmare a fenomenului emigraționist – comparând sporul natural de 1.977.202 persoane cu creșterea reală de 1.250.125 de persoane – a fost de 727.077 de persoane, în timp ce numărul celor plecați oficial din România în aceeași perioadă a fost de 483.516. Soldul celor două valori e de 243.561. Numărul celor plecați neoficial e, în consecință, mai mic decât deficitul statistic estimat pe baza efectivului calculat al populației cu 132,4 mii. Diferența de 132,4 mii e explicabilă teoretic prin procesul imigraționist, respectiv de revenire. E frapant însă că din acest presupus fenomen imigraționist – punând cap la cap pierderile demografice de natură migratorie, emigrarea oficială și lipsa evidenței populației – doar 9,5 mii de persoane revin ultimilor doi ani, respectiv 122,9 mii de persoane ar fi imigrat (ar fi revenit) în țară în cursul celor paisprezece ani de dinaintea schimbărilor din decembrie. O imigrație de asemenea proporții însă e aproape de neînchipuit în anii dictaturii. Clarificarea acestei chestiuni nu e posibilă decât cunoscând în toate resorturile lor datele privitoare la migrația internațională.
- ²⁸ József Komán, Lefejezett kezdeményezés? in *Romániai Magyar Szó*, 14/15 martie 1992, p.1.
- ²⁹ Éva Debreczeni, Hányan (nem) vagyunk? (2) in *Szatmári Friss Újság*, 20 martie 1992.
- ³⁰ Dr. Vasile Ghețau a făcut cunoscut, în cadrul unui interviu publicat la 21 martie 1990, efectivele naționalităților din România, calculate la 1 ianuarie 1988. Astfel, pornind de la cifrele recensământului pe anul 1977, Oficiul de Statistică din București, ținând seama de mobilitatea demografică naturală și de factorii de natură migratorie, a stabilit că numărul maghiarilor din România era la data respectivă de 1.753,2 mii de persoane. Ion Marcovici, Populația României pe structurile naționalităților. Dialoguri demografice, in *România liberă* nr. 75/1990, p.3. Această valoare, luând ca bază numărul de 1.712,8 mii al persoanelor de naționalitate maghiară înregistrat în anul 1977 și ținând seama de cele 23,1 mii de persoane emigrate între 1977 și 1988, presupune un spor natural al acestora de 63,5 mii de persoane. Media anuală a creșterii naturale a populației maghiare ar fi astfel de doar 3,4 la mie, în timp ce media înregistrată în aceeași perioadă în Transilvania a fost de 5,5 la mie.
- ³¹ László Fritz, Erdély, Bánság és a kapcsolt részek felekezeti statisztikája (2), in *Magyar Kisebbség* nr.3/1929, p.115.
- ³² Alajos Kovács, Az erdélyi magyarság és a román statisztika, in *Kisebbségvédelem* nr.1/2/1940, p.8.
- ³³ Zoltán Dávid, Szlovákia és Románia vallási megoszlása az 1991. és 1992. évi népszámlálás szerint, in *Hitel* nr. 2/1993, p.91.
- ³⁴ Kázmér Vajnovszki, Hithű számok, in *Erdélyi Napló* nr.24/1992, p.5.
- ³⁵ György Jakubinyi, A katolikus egyház újjászületése Romániában, in *Távlatok* nr.4/5/1993, pp.546–647. Textul original al interviului transmis la 1 mai 1993 de Radio Vatican și publicat în mai multe locuri, pe baza numerelor din 28 mai al publicației *L'Osservatore Romano*, respectiv din 18 iulie al publicației *La Documentation Catholique*.
- ³⁶ Ministerul Afacerilor Externe al României, *Fehér könyv a romániai nemzeti, nyelvi vagy vallási kisebbségekhez tartozó személyek jogairól*, in *Romániai Magyar Szó*, 19 iulie 1991, p.3.
- ³⁷ László G. Antal, A magyarság helyzete Romániában, in *Limes* nr.1/1989, p.124. Conform unui document manuscris din 31 martie 1988, cu titlul Însemnare privitoare la chestiunea catolicilor din România, numărul romano-catolicilor cu limba maternă română din rîndurile moldovenilor stabiliți în masă în orașele mari din Transilvania este – conform unor estimări de proveniență bisericească – de aproximativ 50 de mii.
- ³⁸ Milyen nemzeti kisebbségek élnek Romániában? Sfîntu Gheorghe, 1990, pp.15–16; Ministerul Afacerilor Externe al României, *Fehér könyv a romániai nemzeti, nyelvi vagy vallási kisebbségekhez tartozó személyek jogairól*, in *Romániai Magyar Szó*, 17 iulie 1991, p.3.

- ³⁹ László Sebők, A romániai magyarok száma a népszámlálások és az egyéb statisztikák szerint, in Századok nr. 3/4/1992, p.394.
- ⁴⁰ Ilona M. Guthér, A népszámlálás tükrében. Beszterce-Naszód megye, in Romániai Magyar Szó, 9 decembrie 1993, p.1.
- ⁴¹ József Tamás, Papi és szerzetesi hivatások, in Vasárnap nr. 18/1993, p.1.
- ⁴² Lajos Sike, A magyar görög katolikusokat ruténoknak nevezték! in Romániai Magyar Szó, 29/30 august 1992, p.7.
- ⁴³ Zoltán Z. Albu, A legutóbbi népszámlálás a fontosabb egyházi adatok tükrében, in Orient expressz, nr. 23/1993, p.11.
- ⁴⁴ András B. Kovács, Megmenthető lelkek. Nagyszabású terv a szórványok felkarolására. Beszélgetés Vetési Lászlóval, in Romániai Magyar Szó, 11 noiembrie 1992, p.6.
- ⁴⁵ Mihai Merfea, Țigani. Integrarea socială a romilor, Braşov, 1991, p.41.
- ⁴⁶ András B. Kovács, Valós számok? in Háromszék, 3 aprilie 1992, p.7.
- ⁴⁷ Éva Emese Gál, Túrterebesi hétköznapiak, in Romániai Magyar Szó, 4 februarie 1993, p.3.
- ⁴⁸ Ilona M. Guthér, op. cit., p.3.
- ⁴⁹ Tibor Bogdán, Népszámlálók – népszemlélők, in Változó Valóság, nr.2/1992, p.2.
- ⁵⁰ József Komán, op.cit., p.1.
- ⁵¹ Ágoston Zsembery, Románia választási földrajza az 1992. szeptember 27-i parlamenti választásokon, in Pro Minoritate, nr.10/11/1992, pp.22–23.
- ⁵² Árpád E. Varga, Népszámlálások a jelenkori Erdély területén, Budapest, 1992, p.87.